

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 332.021:330.341.1

DOI: 10.5281/zenodo.1445467

ЖИХОР О.Б.,
БАРАНОВА В.В.,
БУРКУН І.Г.

Моніторинг інноваційного розвитку регіонів України у контексті євроінтеграційних викликів

Україна увійшла у двадцять перше століття державою, яка динамічно розвивається і прагне найактивніше включитися у суспільно-економічні процеси сучасного світу та інтегруватися в європейське співтовариство. Така спрямованість розвитку вимагає від центральних та місцевих владних структур забезпечення нових підходів до використання соціально-економічного, інноваційного, людського потенціалів, якісно нового рівня ефективності й конкурентоспроможності економіки та умов життя населення країни та регіонів. Незважаючи на низку послідовних заходів, впроваджених державними структурами і спрямованих на підвищення ефективності інноваційної політики в Україні, очевидно, що вона залишається недосконалою. Саме тому, необхідно сконцентрувати зусилля на створенні умов для організації функціонування реального ринку об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому, не менш важливо розв'язати питання законодавчого захисту прав інтелектуальної власності. Необхідно організувати моніторинг діяльності всіх структур задіяних в інвестиційному розвитку країни для розробки обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення взаємоузгодженості їх функціонування.

Ключові слова: інновації, інноваційна політика, інноваційний розвиток, євроінтеграція, національна інноваційна система.

ЖИХОР О.Б.,
БАРАНОВА В.В.,
БУРКУН І.Г.

Мониторинг инновационного развития регионов Украины в контексте евроинтеграционных вызовов

Украина вошла в двадцать первый век государством, которое динамично развивается и стремится активно включиться в общественно-экономические процессы современного мира и интегрироваться в европейское сообщество. Такая направленность развития требует от центральных и местных органов власти обеспечения новых подходов к использованию социально-экономического, инновационного, человеческого потенциалов, качественно нового уровня эффективности и конкурентоспособности экономики и условий жизни населения страны и регионов. Несмотря на ряд последовательных мероприятий, внедренных государственными струк-

турами и направленных на повышение эффективности инновационной политики в Украине, очевидно, что она остается несовершенной. Именно поэтому, необходимо сконцентрировать усилия на создании условий для организации функционирования реального рынка объектов интеллектуальной собственности. При этом, не менее важно решить вопрос законодательной защиты прав интеллектуальной собственности. Необходимо организовать мониторинг деятельности всех структур задействованных в инвестиционном развитии страны для разработки обоснованных рекомендаций по повышению согласованности их функционирования.

Ключевые слова: инновации, инновационная политика, инновационное развитие, евроинтеграция, национальная инновационная система.

ZHYKHOR O.B.,
BARANOVA V.B.,
BURKUN I.G.

Monitoring innovative development of regions of Ukraine in the context of euro-integration challenges

Ukraine has entered the twenty-first century as a state that is dynamically developing and strives to actively join the social and economic processes of the modern world and integrate into the European community. This direction of development requires the central and local authorities to provide new approaches to the use of socio-economic, innovative, human potentials, a qualitatively new level of efficiency and competitiveness of the economy and the living conditions of the population of the country and regions. Despite a number of consecutive events introduced by state structures and aimed at increasing the efficiency of innovation policy in Ukraine, it is obvious that it remains imperfect. That is why, it is necessary to concentrate efforts on creating conditions for the organization of the functioning of the real market of intellectual property. At the same time, it is equally important to resolve the issue of legislative protection of intellectual property rights. It is necessary to monitor the activities of all structures involved in the country's investment development to develop sound recommendations for improving the coherence of their functioning.

Keywords: innovation, innovation policy, innovation development, eurointegration, national innovation system.

Постановка проблеми. Нині на світовому та європейському рівнях у суспільних трансформаціях виділяється трикутник «освіта – наука – інновації», який буде ще більше визначальним як у формуванні духовно-інтелектуального потенціалу людини, так і в реалізації євроінтеграційної стратегії України [4]. Очевидно, що ефективні інновації (соціально-економічні, технічні, інформаційні, культурологічні, політичні, як власні, так і запозичені) не лише зміцнюватимуть основи економіки, а й впливатимуть на всі соціокультурні зміни країни, регіонів, особистості в процесі євроінтеграції.

На думку Семів Л.К. [4], інноваційний шлях розвитку пов'язаний з конкурентоспроможністю економіки і передбачає ефективне функціонування науково-технічної, виробничої, фінансової, соціальної, мотиваційної, духовної сфер, природного середовища життєдіяльності людини та важливих суспільних інститутів. В умовах реалізації євроінтеграційної стратегії актуалізується проблема розробки напрямів та механізмів забезпечення інноваційного розвитку регіонів України. У зв'язку

з цим гостро постає питання про розробку регіональної інноваційної системи як інструменту інтелектуально-інноваційного розвитку регіону, окреслення проблеми і перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств регіонів України в контексті євроінтеграції, а також головне питання відводиться моніторингу інноваційного розвитку регіонів України.

Отже, ефективної регіональної інноваційної політики в державі не може бути без чітко організованого моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів. Таким чином, побудова системи таких індикаторів є надзвичайно важливим завданням. Це завдання вкрай актуальне не тільки для України, але й для багатьох інших країн світу, в тому числі й розвинених.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результати теоретичних та практичних досліджень інновацій і розвитку інноваційних процесів економіки України у контексті глобалізації світового ринку присвячено наукові праці Козоріз М.А., Непочатенко В.О., Крупки М.І., Мартинен-

ко В.Ф., Жихор О.Б., Кобушко І.М., Гальчинського А.С. та ін. Але, незважаючи на велику кількість праць вітчизняних учених із досліджуваної проблематики, слід зазначити, що проблема зміни консервативної моделі бізнесу на інноваційну досі залишається актуальною і тому потребує подальших досліджень.

Мета статті – визначення особливостей інноваційного розвитку регіонів України та ефективних принципів моніторингу впровадження інновацій в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ролі знань та інформації у соціально-економічному розвитку спричинило суттєві парадигмальні зрушення в економічних дослідженнях. Через призму просторової парадигми економіки у світлі концепції економічного простору досліджується розвиток інтелектуально-інноваційних процесів та оцінюється вплив економічної концентрації на інтелектуально-інноваційний розвиток регіонів України [2]. Це також підтверджують дослідження Семів Л.К., Жихор О.Б., Гееця В.М. та ін.

Обґрунтування і впровадження в практику життєдіяльності системи моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів є надзвичайно актуальним, але доволі складним завданням хоча б тому, що його розв'язання пов'язане з необхідністю вирішення низки супутніх теоретичних і практичних проблем.

Серед теоретичних проблем в першу чергу необхідно назвати проблеми, пов'язані з удосконаленням понятійно-термінологічного апарату. З одного боку, суть поняття «моніторинг» в найширшому розумінні цього слова не викликає особливих дискусій. Витоки дефініції «моніторинг» (monitoring) знаходяться в англійському терміні monitor, що означає контролювати, перевіряти. Латинською мовою слово «моніторинг» означає «попереджувачий». Отже, в найширшому розумінні моніторинг – це спеціально організоване, систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їх оцінки, контролю, прогнозу. Але, поняття «моніторинг індикаторів інноваційного розвитку регіонів» вимагає уточнення.

Вважаємо, що моніторинг індикаторів інноваційного розвитку регіонів можна трактувати як спеціально організоване систематичне спостереження за системою показників впровадження інновацій, розвитку науково-технічної діяльності з метою

оцінки, контролю і прогнозу інноваційного розвитку регіонів. Оскільки інноваційний розвиток регіонів є соціально-економічним явищем, то моніторинг такого розвитку можна розглядати як складову соціально-економічного моніторингу та моніторингу розвитку економіки регіонів загалом [1].

Наступною важливою теоретичною проблемою є окреслення системи показників, які слід відслідковувати і окремі з яких можуть слугувати індикаторами інноваційного розвитку регіонів.

При цьому зазначимо, що під індикатором інноваційного розвитку регіону ми розумітимемо показник, який відображає перебіг інноваційного процесу в регіоні, стан інноваційної діяльності в регіоні або якісні й кількісні характеристики науково-технічної діяльності в його межах. У нашому випадку індикатор – це також і елемент бази даних, який підтверджує чи спростовує ефективність здійснюваної у державі регіональної інноваційної політики.

Наступним принципом організації моніторингу системи індикаторів інноваційного розвитку регіонів є забезпечення інноваційно-технологічної безпеки в їх межах. Адже, як зазначає Сухоруков А.І., науково-технічний потенціал України впродовж останнього десятиліття зазнав відчутних втрат і його сучасний стан являє собою серйозну загрозу інноваційно-технологічній безпеці. Цей вчений попереджає, що ситуація, яка сформувалася в інноваційній сфері, полегшує проникнення імпортової високотехнологічної продукції на внутрішній ринок, призводить до атрофії наукомістких галузей вітчизняної промисловості, а це в кінцевому рахунку це може призвести до «системного відриву» України від провідних країн через несумісність технологій, низьку здатність економіки держави до сприйняття інвестицій і нововведень, а також структурно-галузеву та інституціональну несумісність [5].

Наукові організації європейських країн мають різний досвід оцінки інноваційної діяльності регіонів. Наприклад, досить докладні дослідження були проведені варшавським Інститутом знань та інновацій (Instytut Wiedzy i Innowacji). Польські регіони були всебічно оцінені у порівнянні з іншими європейськими регіонами за 32 показниками.

Найчастіше дослідники інноваційних процесів у регіонах спираються на досвід Європейського інноваційного табло та Регіонального інноваційного табло, методологія яких на даний час є найбільш авто-

ритетною та обґрунтованою. У звітах 2017р. оцінка європейських країн здійснена за 27 показниками, а європейських регіонів за 18 показниками.

Так, у звіті Європейського інноваційного табло 2017 для оцінки ефективності інноваційної діяльності в європейських країнах використовуються наступні показники:

4.1.1 Зайнятість в наукомістких сферах виробництва та послуг, у відсотках від загальної зайнятості;

4.1.2 Працевлаштування у швидко зростаючих підприємствах, у відсотках від загальної зайнятості;

4.2.1 Частка товарів середніх високих та високих технологій в експорті товарів;

4.2.2 Експорт наукомістких послуг, у % від загального обсягу експорту послуг;

4.2.3 Продаж нових для ринку і нових для фірм товарів (частка інноваційної продукції), у % від обороту.

У Регіональному інноваційному табло використовуються аналогічні, дещо змінені показники. Держкомстат України у своїх збірниках не наводить відповідних даних, які б дозволяли безпосередньо оцінювати ефективність інноваційної діяльності в регіонах України, за виключенням обсягів реалізованої інноваційної продукції та її частки в обсягах промислової продукції. Тому досить довго Україна не була представлена у Європейському інноваційному табло, і лише у звітах 2016 та 2017 рр. з'явилася оцінка України, але за неповним переліком показників.

Наприклад, відсутня інформація за показником «4.1.2 Працевлаштування у швидко зростаючих підприємствах». У Регіональному інноваційному табло регіони України взагалі не представлені [3].

На нашу думку, система моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів повинна будуватися з двох блоків:

1. Моніторинг інновацій у сфері управління інноваційною діяльністю в Україні.

2. Моніторинг показників, що висвітлюють розвиток регіонів за допомогою поширення інновацій та відображають ефективність використання інноваційного потенціалу регіону.

Кожний з цих блоків має підкріплюватися підсистемами показників. Саме така структура системи моніторингу дозволить визначати і відслідковувати ступінь дієвості інноваційної політики розвитку регіонів в Україні, збалансованість динамічного розвитку регіонів, ступінь реалізації інноваційних проектів в регіонах та ступінь освоєння інноваційного потенціалу регіону.

І, нарешті, система моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів повинна бути відносно самостійною і одночасно структурною ланкою Єдиної системи соціально-економічного моніторингу України, яка повинна формуватися в Україні. Це означає, що, з одного боку, Система моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів України повинна мати в своїй структурі універсальний набір індикаторів, які доцільно широко використовувати для аналізу й прогнозу ряду соціально-економічних процесів і явищ (визначення темпів соціально-економічного зростання, попередження кризових явищ в економіці тощо). З іншого боку, ця Система повинна мати можливість використовувати універсальний набір індикаторів з інших підсистем, що дасть змогу оцінювати ефективність інноваційної політики як в розрізі регіонів, так і в державі загалом. Безумовно, кожен з індикаторів Системи моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів України має бути однозначно трактованим, обґрунтованим, достовірним і чутливим до змін [1].

Висновки

Таким чином, очевидно, що система моніторингу індикаторів інноваційного розвитку регіонів повинна будуватися на системі певних принципів, розроблення яких автори продовжують в своїх подальших дослідженнях. Ця система принципів повинна відображати мету інноваційного розвитку регіонів, а, отже, результати оцінки інноваційного розвитку регіонів можуть розглядатися як проміжні результати моніторингу, які дають змогу виявити відхилення від поставленої мети та допомогти відкоригувати інноваційну діяльність у потрібному напрямку.

Список використаних джерел

1. Жихор О.Б. Інноваційна політика розвитку регіонів: теорія та практика формування, механізми реалізації: [монографія] – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009. – 544 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

2. Жихор О.Б. Обґрунтування нової парадигми політики інноваційного розвитку регіонів України / О.Б. Жихор, В.В. Баранова, І.Г. Буркун // Формування ринку. відносин в Україні: зб. наук. пр. – К.: ДНДІІМЕ. – № 5 (204). – 2018. – С. 111–116.

3. Мальцев В.С. Проблемні питання оцінки ефективності інноваційної діяльності регіонів України / В.С. Маль-

цев, Г.І. Кореняко // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір: матеріали XXII Міжнародної наук.-практ. конф., Одеса, 11–13 вересня 2017 р. / НАНУ, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України», Київ. – Фенікс, 2017. – С. 155–161.

4. Семів Л.К. Інтелектуально-інноваційний розвиток регіону в контексті євроінтеграції / Л.К. Семів; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2009. – 483 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).

5. Сухоруков А.І. Концепція національної програми забезпечення економічної безпеки України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niurr.gov.ua/ukr/conference/krugstil_nov_2000/suhorukov.htm

References

1. Zhykhor, E.B. (2009). Innovacijna politika rozvutky regioniv: teoria ta praktika formyvannia, mexanizmu realizacii [Innovative policy of regional development: the theory and practice of formation, mechanisms of implementation]. Lviv: Instytut regionalnux doslidzen NAN Ukrainy [in Ukrainian].

2. Zhykhor, E.B., Baranova, V.V. & Byrkyn I.G. (2018). Obgryntyvannia novoj paradigmu politiki innovacijnogo rozvutky regioniv Ukrainy [Substantiation of a new paradigm of the policy of innovation development of the regions of Ukraine]. Formyvannia runkovux vidnosun v Ukrainy – Formation of market relations in Ukraine, 5, 111–116. [in Ukrainian].

3. Malcev, V.S., & Koreniako, G.I. (2017). Problemni putannia ocinku efektuvnosti innovacijnoj dialnosti regioniv Ukrainy [Problematic issues of assessing the effectiveness of innovation activity in the regions of Ukraine]. Problemu i perspektivu innovacijnogo rozvutky ekonomiki v konteksti integracii Ukrainy v Evropejskij naykovo-innovacijnuy prostir – Problems and prospects of innovation development of the economy in the context of Ukraine's integration into the European scientific and innovation space: Proceedings from XXII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (pp. 155–161). Odesa. [in Ukrainian].

4. Semiv, L.K. (2009). Intelektualno-innovacijnuy rozvutok region v konteksti evrointegracii [Intellectual and innovative development of the region in the context of European integration]. Lviv: Instytut regionalnux doslidzen NAN Ukrainy [in Ukrainian].

5. Syxorykov, A.I. (n.d.). Konceptia nacionalnoj programu zabezpečennia ekonomichnoj bezpeku Ukrainy [The Concept of the National Program for Ensuring Economic Security of Ukraine]. Retrieved from http://www.niurr.gov.ua/ukr/conference/krugstil_nov_2000/suhorukov.htm

Дані про авторів

Жихор Олена Борисівна,

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та маркетингу, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
e-mail: abyss.olena@gmail.com

Баранова Валерія Вадимівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
e-mail: valeria_baranova@ukr.net

Буркун Ірина Григорівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
e-mail: iburkun@ukr.net

Данные об авторах

Жихор Елена Борисовна,

д.э.н., профессор, профессор кафедры экономики и маркетинга, Национальный аэрокосмический университет им. М.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

e-mail: abyss.olena@gmail.com

Баранова Валерия Вадимовна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры туристического бизнеса и страноведения, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

e-mail: valeria_baranova@ukr.net

Буркун Ирина Григорьевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономической теории, Национальный аэрокосмический университет им. М.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

e-mail: iburkun@ukr.net

Data about the author

Olena Zhykhor,

Doctor of Science (Economic), Professor of the Department of Economics and Marketing N.E. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»
e-mail: abyss.olena@gmail.com

Valeria Baranova,

PhD in Economic, Associate Professor of the Department of Tourism Business and Country Studies V.N. Karazin Kharkiv National University

e-mail: valeria_baranova@ukr.net

Irina Burkun,

PhD in Economic, Associate Professor of the Department of Economic Theory, N.E. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

e-mail: iburkun@ukr.net